

MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

1014 Budapest, Országház u. 30.

1250 Budapest, Pf. 20

Tel.: 224-6724; Fax: 224-6727

E-mail: korosenyi.andras@tk.mta.hu; Honlap: www.tk.mta.hu

Főigazgató: Körösényi András

I. fejezet.

A kutatóközpont egészét érintő kutatási és tudományszervezési eredmények 2014-ben

2014-ben a kutatóközpont intézeteinek együttműködéséből adódó szakmai szinergiákra építve, különös hangsúlyt fordítottunk a nemzetközi tudományos életbe való minél intenzívebb bekapcsolódásra.

Elindítottuk évente négyszer megjelenő online angol nyelvű folyóiratunkat. Az **Intersections. East European Journal of Society and Politics**, open access elérhetőségű referált szakfolyóirat, célja társadalomtudományi (szociológiai, politikatudományi és kisebbségkutatási) tanulmányok közzétevése. Minden publikálásra beküldött tanulmány a double blind peer review keretében kerül elbírálásra, tanulmányok megjelentetésének feltétele legalább két, a szerkesztőség által felkért független szakértő pozitív bírálata. A folyóirat csak eredeti, az adott nyelven máshol meg nem jelent munkákat tesz közzé.

Egyik legsikeresebb programunk, az MTA támogatásával megvalósuló „**Kis Inkubátor**”, mely 2014-ben TK-s és külföldi szerzők 9 közös nemzetközi publikációjának elkészítéséhez járult hozzá, nemzetközi kutatási projektek előkészítését illetve vendégelőadók, vendégkutatók rövid budapesti látogatásának támogatásával. A **TK Nemzetközi Mobilitási Alap** a paper előadását magába foglaló, külföldi publikáció előkészítését szolgáló nemzetközi konferenciárésztvételt segítette, a kompetitív, pályázati alapon működő döntéshozatal során előnyben részesítve a junior kutatókat az elmúlt évben 70 konferencia részvételhez nyújtott támogatást. A **TK Publikációs Alap** a magas színvonalú nemzetközi publikációk megfelelő minőségben történő elkészüléséhez nyújtott támogatást, az elmúlt évben 18, fennállása óta 41 tanulmány nyelvi lektorálásának támogatásával.

A nemzetközi publikációk számának és minőségének emelése érdekében idén is szerveztünk **Academic writing** kurzust a fiatal kutatók részére, továbbá több fiatal kutató is lehetőséget kapott arra, hogy részt vegyen az ECPR nyári, illetve téli egyeteme keretében szervezett egy illetve két hetes szakmai-módszertani kurzusokon.

Kiemelt kutatóközponti prioritásnak tekintettük azt, hogy a kutatóink és kutatócsoportjaink eredményesen kapcsolódhassanak be nemzetközi kutatásokba és pályázatokba.

A kutatók európai uniós pályázatainak megalapozását segíti elő az MTA pályázaton nyert támogatás felhasználását szakmai alapon működtető **TK Konzorciumépítési**

Alap, mely a H2020 keretprogram pályázataihoz szükséges nemzetközi kapcsolatépítéshez nyújt segítséget, lehetőséget biztosítva arra, hogy szakmailag megalapozott, jól előkészített pályázatok készüljenek. Az Alap támogatja az adminisztráció felkészülését is a H2020 keretprogramra történő pályázásra, annak érdekében, hogy a Kutatóközpont az elnyert projektek működéséhez szükséges megfelelő színvonalú háttér biztosítani tudja.

Jelentős eredményeket könyvelhettünk el az alapkutatási profilba illeszkedő pályázatok terén is: új Lendület-kutatócsoportunk alakult 2014 júliusában (Föderális piacok – vezető: Dr. Nagy Csongor István). Takács Károly Lendület-kutatásvezetőnk pedig bejutott az ERC Consolidator Grant elbírálásának szóbeli fordulójába, a döntés 2015 februárjában várható.

A Kutatóközpont **Tudomány-napi konferenciája** novemberben a nemzedéki és nemzetiségi konfliktusok és az ezekre adott válaszokat vizsgálta Magyarországon és Közép-Kelet Európa más országaiban. A konferencia a MTA TK-ban 2013 szeptemberében indult három „Inkubátor” intézetközi kutatócsoport munkájára épült, e kutatócsoportoknak nyújt bemutatkozási lehetőséget.

2014-re az előző két év munkájának eredményeképp **kialakultak a kutatóközponti működés szervezeti, adminisztratív és infrastrukturális keretei**. Hatályos új Szervezeti és Működési Szabályzatunk, Besorolási, Összeférhetlenségi szabályzataink megteremtették a kereteket a hatékony és átlátható vezetői döntéshozatalhoz. Az integrált e-mail és file rendszer működését, a felhasználói fiókok használatát, a szerződéskötések rendjét szintén központilag szabályozzuk. 2014-től a Gazdasági osztály átszervezésével új projektiroda működik, mely a kutatásvezetőket segíti az elnyert pályázatok menedzsmentje során. A kutatók adminisztratív terheit az online űrlapokon alapuló belső ügyintézés elterjedése is könnyíti, egyúttal lehetővé teszi a napra kész, áttekinthető nyilvántartások vezetését.

Az MTA Szellemitulajdon-kezelési Szabályzatán alapuló kutatóközponti Szellemitulajdon-kezelési Szabályzatunk minden kutatónk számára kötelezővé teszi a munkakörük részeként elkészített szellemi alkotások bejelentését. A szabályzat hatékony alkalmazása érdekében **online szellemitulajdon-bejelentő rendszert** vezettünk be, és kifejlesztettük az ennek az elektronikus kezelésére szolgáló programot. A kutatók az elkészült kézirat adatait a TK Intranetén működő online űrlapon jelentik be, magát a kéziratot is csatolják. A több mint egy éve jól működő rendszernek köszönhetően hatályos nyilvántartásunk van a kutatóközpontban keletkezett szellemi alkotásokról, a rendelkezésünkre bocsátott dokumentumok pedig a nyilvántartást vezető munkatárs közreműködésével a REAL rendszerébe kerülnek.

II. fejezet

Közvetlenül a kutatóközpont vezetése alá tartozó kutatócsoportok kutatási eredményei,

„Lendület” RECENS Kutatócsoport

Az MTA „Lendület” programja által finanszírozott **RECENS – Research Center for**

Educational and Network Studies (<http://recens.tk.mta.hu>) kutatócsoport a negatív társas kapcsolatok és hálózatok mechanizmusait és dinamikáját vizsgálja, különös tekintettel a versenyhelyzetekkel összefüggésben.

A kutatás eredményeként két - nemzetközi szinten is egyedülálló – kapcsolatháló-panel adatbázis jön létre egyrészt általános iskolákból, másrészt középiskolákból. Ezek eredményeit a kutatásban részt vevő iskolák számára gyorsjelentések foglalják össze. Egyrészt, a kutatás Magyarországon először táblagépek segítségével új hálózati panel adatokat gyűjtött 35 általános iskola 60 osztályában. Ennek a longitudinális adatfelvételnél a 2. és a 3. hulláma zajlott le 2014-ben. Másrészt, középiskolai osztályokban is befejeződött a hálózati paneladatok felvétele 35 dimenzióban, 44 osztályban, 4 hullámban. Az eredmények az összetételében integrált osztályokban is a baráti kapcsolatok magas szegregációját mutatják. Az interetnikus baráti kapcsolatok hiánya kölcsönös: a nem roma diákok kevesebb pozitív kötést alakítanak ki roma társaikkal és viszont. Továbbá, két középiskolás tanuló közötti negatív kapcsolat meglétét a köztük lévő etnikai különbözőségnél is nagyobb mértékben valószínűsíti a deklarált és az észlelt etnikai identitás közötti disszonancia. Emellett a státusz percepcióknak, és különösen a státusz percepciókban rejlő disszonanciáknak van nagy szerepe a negatív ellenszenvi viszonyok kialakulásában. A kutatás az empirikus kutatások mellett szimulációs és kísérleti módszereket is használ a problémák vizsgálatára.

A Lendület program mellett a 2014 utolsó hónapjaiban indult Pletyka, reputáció és kooperáció: A társadalmi rend informális építőkövei (OTKA K 112929) című kutatást kell kiemelnünk. Már sor került az első kísérletek tervezésére és előkészítésére.

2014-ben is gazdag és színvonalas programot sikerült összeállítani az MTA TK "Lendület" RECENS kutatócsoport szeminárium-sorozatának keretében. Az előadók a magyar társadalomtudományi és társadalomtudományi problémákkal foglalkozó természettudományi elitből és Magyarországon járt külföldi kutatókból rekrutálódtak.

Sor került két nagy sikerű nemzetközi workshopra is, áprilisban „Social Influence in Dynamic Networks” címmel (ECRP), októberben pedig „Towards an Interdisciplinary Approach to Peer Review: Theory, Models, and Data” címmel (TD1306 PEERE COST).

LEGFONTOSABB PUBLIKÁCIÓK 2014-ben

Righi, S. and Takács, K. 2014. Emotional Strategies as Catalysts for Cooperation in Signed Networks. *Advances in Complex Systems*, 17(2), 1450011. <http://dx.doi.org/10.1142/S0219525914500118>. Impact 2013: 0.786.

Hegedűs R., Pári A., Drjenovszky Zs., Kónya H. (2014): Twinship as a Resource: Zygosity- and Gender-Based Comparison of Twins' Attitudes Toward Twinship. *Twin Research and Human Genetics*, 17(5): 376-382. Impact 2013: 1.918.

Lendület-HPOPs: Magyarország közpolitikai lehetőségei az Európai Unióban

A Lendület-HPOPs kutatócsoport első évében munkájának elméleti megalapozásaként a nemzeti érdekek az európai uniós jog és kormányzás rendszerében megvalósítható konceptualizálását tűzte ki célul. Ennek érdekében a kutatócsoport beszélgetés-sorozatot indított a magyar államigazgatás releváns részében szakértői szinten dolgozó szakemberekkel, megszervezett egy szakmai körökben visszhangot keltő nemzetközi konferenciát, felállította a kérdéssel foglalkozó nemzetközi kutatói hálózatát, a kérdést

érintő blog-bejegyzéseikkel rendszeresen megjelent a nyilvánosság előtt (hpops.tk.mta.hu), valamint vezető külföldi szakfolyóiratoknál (Journal of Common Market Studies és Yearbook of European Law) elbírálás alatt álló tanulmányaikban részletesen elemezte a kapcsolódó elméleti és konceptuális problémakört.

Ami a kutatás érdemét érinti, a kutatócsoport különös figyelmet fordított arra a tagállamok uniós kötelezettségeit és lehetőségeit alapjaiban érintő dilemmára, amely szerint a tagállamok érdekei egyszerre jelennek meg, mint az Unió érdekeivel szemben álló tényezők, továbbá mint az Unió létét, a közös politikák kikényszerítését igénylő elvárások. A nemzeti érdek ezen alapvető konceptuális tulajdonságát az Unión belül az európai integráció alapvető normáira vezethetők vissza. Ezek a szolidaritás és a kölcsönösség. Ezek a normák egyrészt megkövetelik, hogy az európai integráció által a tagállamok számára felajánlott kölcsönös előnyök megszerzése érdekében a tagállamok önálló érdekeit az uniós jog és politika korlátozza, másrészt pedig kifejezik, hogy az Unió közös politikáit a tagállamok egymással közös érdekeinek védelmében fejlesztették ki és hajtják végre. Annak ellenére, hogy a szolidaritás és a kölcsönösség normáit nem könnyű felfedezni az uniós jog alapvető dokumentumaiban, az uniós jog és kormányzás meglehetősen világossággal foglal állást ezen normák a tagállamok kötelezettségeit érintő jelentősége tekintetében.

A kutatócsoport munkájában ugyancsak kiemelt szerepet kapott annak vizsgálata, hogy amennyiben az Európai Uniót a tagállamok által önszántukból létrehozott kollektív rendszernek fogjuk fel, a tagállami érdekek milyen módon helyezhetők el az uniós politikai és jogrendszerben, valamint ennek következtében milyen módon kezeltek az uniós jog részletes szabályai által. Az Európai Unió mint kollektív rendszer érdekes dilemma elé állítja a nemzeti/tagállami érdek mint fogalom és jelenség kutatását. Egyrészt egyértelműnek látszik, hogy az egymással közös érdekek megvalósítása érdekében létrehozott közös politikák lehetővé teszik a tagállamoknak, hogy olyan előnyöket realizáljanak és olyan közpolitikai kudarcokat kerüljenek el, amelyeket önállóan nem lennének képesek megvalósítani. A közös fellépés kényszer, hiszen valamilyen módon kezelni kell a határokon átnyúló függőségeket, valamint meg kell akadályozni az unilateralizmus belföldi és határokon átnyúló negatív következményeit. A kötelezettségek egyenlő és hatékony kikényszerítése – bár rövidtávon ellenkezhet a tagállamok egyes érdekeivel – általában véve a tagállamok érdekében áll, mivel csak ezen a módon tudják biztosítani a közös politikák, az ő érdekükben is álló megvalósulását. Másrészt nem tagadható, hogy az uniós politikák szenvedhetnek valódi hiányoktól, valamint valós kritikáknak tehető ki, illetve folyamatos kényszer alatt állnak, hogy célkitűzéseiket összeegyeztessék más, versenyző szakpolitikai célkitűzésekkel. Ennek megfelelően a tagállami kötelezettségek egyenlő és hatékony kikényszerítése egyedül nem jelentheti a tagállami érdekek megfelelő kezelését az Európai Unióban. Bár ellentmond a tagállami kötelezettségek kollektív természetének, az uniós jog nyíltan és aktívan támogatja a tagállamok partikularizmusát. Erre különösen akkor lehet szükség, mikor az uniós politikák szakpolitikai alapja ellentmondásos vagy hiányos. Ugyancsak jelentős körülmény ebben a körben, hogy az Európai Unió egy sokféle politikai közösség, amely sokféleség nem felszámolandó, hanem az egyes tagállami érdekek érvényesítésének támogatásával fenntartandó.

„Föderális Piacok” Lendület Kutatócsoport Beszámoló 2014. július 1. – 2015. január 1.

A „Föderális Piacok” Lendület Kutatócsoport 2014. július 1-jén kezdte meg működését két taggal, majd 2015. január 3-án további két taggal bővült az állandó kutatói állomány. A kutatócsoport tevékenysége az első évben elsősorban három prioritást követ, ennek

részeredményei a következők. Egyrészt, a kutatás előkészítése, elindítása érdekében megszervezi az együttműködő külsős partnerek hálózatát. Jelenleg az Egyesült Államokból, Ausztráliából, Tajvanból és az Európai Unióból rendelkezünk együttműködő partnerekkel. Másrészt, az első évre esik az anyaggyűjtés és -feldolgozás. Harmadrészt, fontos prioritás az aktív pályázati tevékenység. Ennek keretében a Kutatócsoport támogatást (standard grant) nyert a Nemzetközi Visegrádi Alapnál egy versenyjogi kutatás elvégzésére, a projekt eredményeként születő kötet megjelentetésére ajánlatot kapott az gröningsi Europa Law Publishingtól, ahol a kutatás eredményei valószínűleg meg fognak jelenni.

A kutatási projekt első évében több publikáció is született angol, francia és magyar nyelven, ezek megjelenése folyamatban van.

MTA TK Gyerekesély-kutató Csoport

Az MTA TK Gyerekesély-kutató Csoport a TÁMOP-5.2.1. kiemelt program konzorciumi tagjaként a kistérségi komplex gyerekesély programok megvalósítását támogatja alapkutatásokkal és alkalmazott kutatásokkal.

2014-ben a kistérségi gyerekesély programok keretében tíz éves gyerekstratégiák készítése indult el, amelyek tényalapú kidolgozását a csoport kérdőíves felmérésekkel segíti. Ezekből olyan alapvető mutatókat nyernek a kistérségek, amelyek alapesetben csak országos szinten állnak rendelkezésre. 2014-ben összesen 14 felmérés készült; az eredményekből írt tanulmányok, amelyek az MTA TK Gyerekesély Műhelytanulmányok sorozatban jelentek meg, a csoport honlapján (gyerekesely.tk.mta.hu) olvashatók. Az egységes módszertannal végzett felvételek adataiból egy egyesített adatbázis jött létre, amely nagy mintájának köszönhetően alkalmas a vidéki szegénység egyes összefüggéseinek mélyebb vizsgálatára. A 2014. év végén megkezdődött az adatbázis feldolgozása. Az első eredményekből a csoport tagjai több hazai és nemzetközi konferencián tartottak előadást. Befejeződött a szociális nyári gyermekétkeztetésről szóló kutatás, amelynek eredményeit az Esély c. folyóiratban megjelent tanulmány foglalja össze. Kibővült a korábbi években létrehozott Gyerekesély Tudástár, amely a gyermekszegénységgel és gyerekesélyekkel foglalkozó hazai és nemzetközi szakirodalomból összeállított, jelenleg közel ötszáz tételből álló annotált bibliográfia. A negyedévente frissített Tudástár a csoport honlapján elérhető. A kistérségi gyerekesély programok megvalósításának követésére az MTA webes elérésű monitoring rendszert fejlesztett ki. Az így nyert adatokból statisztikai feldolgozás készült, amely a helyi gyerekprogramok résztvevőinek társadalmi háttérét mutatja be. A kutatócsoport részt vett továbbá a konzorciumvezető Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által végzett, a „Gyerekesély program kapcsolata az ellátórendszerrel” című jelenleg is folyó online kérdőíves kutatásban, ahol feladatunk a kérdőív kidolgozásának módszertani segítése volt. A kutatási eredmények társadalmosítása érdekében a csoport szakmai vezetője felkért szakértőként több bizottság munkájában vett részt szakmai anyagok készítésével és véleményezésével („Legyen Jobb a Gyermekeknek” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottsága, Népesedési Kerekasztal, NGTT Szegénység-munkacsoport).

A csoport tagjainak legfontosabb publikációi a 2014. évben:

Fekete Attila: Satisfaction with rural development, local facilities and local policy. In: Bódi F, Fábrián G, Fónai M, Kurkinen J, Lawson R T, Pietiläinen H (szerk.): Access to Services in Rural Areas: A Comparison of Finland and Hungary. 315 p. Bremen: Europäischer Hochschulverlag GmbH, 2014. pp. 212-219. (Studies on Comparative Social Pedagogies and international Social Work; 27.) ISBN [978-3-86741-898-0](https://doi.org/10.1007/978-3-86741-898-0)

Husz Ildikó – Marozsán Csilla: Szociális nyári gyermekétkeztetés - egy rendelet

tanulságai. ESÉLY: TÁRSADALOM ÉS SZOCIÁLPOLITIKAI FOLYÓIRAT 5: pp. 55-77.

Társadalmi konfliktusokra adott identitáspolitikai válaszok az európai, nemzeti és lokális szintek viszonylatában, MTA TK Intézetközi Kutatócsoport

A kutatócsoport a társadalmi konfliktusokra és a gazdasági válságra adott többségi és kisebbségi válaszokat lokális, nemzeti és európai dimenzióban, illetve ezek kölcsönhatásaiban vizsgálja.

A terveknek megfelelően a 2014-es munkák középpontjában nemzetközi konferenciákon való részvétel volt. Különösen fontos a kisebbség kutatás legnagyobb nemzetközi szervezetével, az Association for Studies of Nationalities-sel való együttműködést, amelynek new yorki konferenciáján a kutatócsoport egy, budapesti konferenciáján öt panellal volt jelen. A budapesti konferencia, amelynek témája igen közel állt a csoport témájához, tudományos tanácsának munkájában a kutatás vezetője vett részt. A konferencia igen sok tanulsággal szolgált azzal kapcsolatban, hogy a kutató csoport által felvetett kérdéseket mások milyen keretben, módszerekkel, eredményekkel vizsgálják.

A fenti felsorolt konferencia panelek anyagából a terveknek megfelelően 2015 év folyamán publikációk születnek majd. Ezek közül az első az Intersections. EEJSP tematikus számában fog megjelenni (Mainstreaming the Extrem). Elkezdődtek továbbá egy tanulmánykötet összeállításainak munkálatai.

Fenntartható jólét öregedő társadalmakban, MTA TK Intézetközi kutatócsoport

A kutatócsoport 2014-ben folytatta az inkubátor pályázatban foglalt kutatási terv megvalósítását. A kutatócsoport tagjai elkészítették kutatásuk műhelytanulmány verzióját, ami szemináriumokon és konferenciákon mutattak be. A kutatócsoport által szervezett szemináriumokon a csoport tagjai mellett külsős előadót is hívtunk. A 2014-es év során összesen hat szemináriumra, vitára került sor. A kutatócsoportunk részt vett továbbá az MTA TK Tudomány napi konferenciájának szervezésében (2014. november 11.) és a konferencián egy önálló szekció keretében mutatta be a csoportban zajló munkát. A kutatócsoport tagjai ezen kívül külföldi konferenciákon mutatták be a kutatási eredményeiket. Ezek listája a kutatócsoport honlapján olvasható: <http://szociologia.tk.mta.hu/en/research-group-on-sustainable-well-being-in-ageing-societies>. A kutatómunka mellett a kutatási támogatások pályázata is célunk volt. Az év februárjában beadott Az „Intézményi reformok az öregedő társadalmakban: jogi és politikai aspektusok” című OTKA pályázat 24 millió Ft támogatást nyert a 2015-2017 időszakban.

A választási szabályozás fejlődése és a pártrendszerek működése Kelet-Közép-Európában, MTA TK Intézetközi kutatócsoport

A 2014-ben a Kutatócsoport nagyon aktív volt. Ez egyaránt vonatkozik a publikációs és konferenciaszervező tevékenységre. Az aktivitás részben, de csak részben azzal is összefüggött, hogy a tavalyi esztendő választási év volt, amelyben több új választójogi intézmény is debütált. Részben pedig az ukrán válság is hatott a kutatócsoport munkájára. Mind a hazai, mind az ukrán fejleményeket több rendezvényen, vitán elemezték a kutatócsoport tagjai. A kutatócsoport tagjai négy konferencia előadást tartottak, és meghívott vendégként vagy szervezőként ugyancsak négy rendezvényen vettek részt.

Legfontosabb publikációk:

1. Nógrádi András, Oross Dániel: From people to power. How do politicians represent their recruitment into parliament? A comparative analysis of the Visegrad countries. [SOCIO.HU](http://www.socio.hu), VISEGRAD ISSUE (2014)
<http://www.socio.hu/en/visegrad-issue>
2. A migránsok politikai integrációja a visegrádi államokban. Szerk.: Halász Iván. NKE Szolgáltató Kft., Budapest, 2014. 149 p. (ebben a kötetben, amely az NKE keretében készült a következő Kutatócsoport tagok publikálták: Halász Iván, Horváth Attila és Nótári Tamás. Schweitzer Gábor volt pedig a kötet szakmai lektora.